

den élethelyzetben diadalmaskodik, Encolpius az örök vesztes. Encolpius ezért irigyi barátját, egészen annak haláláig. A varázsiónó szigetén aztán döbbenet áll teteme fölött. Miután Oenothea meggyógyította, úgy érzi, új életet kapott, ezután úgy élhet, mint Ascytos. És szembe találja magát a halállal. Ascytos poraiban is nevet rajta.

Encolpius sorsa iránytalan. Homályból emelkedik ki, és bizonytalanságba vész. Benne él tovább a csetlő-botló, sodródó ember, a szenvedő, akinek örök létezése a bizonyosság: az ember mégis megváltásra érdemes. Am ő sem büntelen. A filmben egyetlen tisztá emberpár áll előttünk, Petronius és felesége. Együttlétük halálban is tökéletes harmóniája éles kontrasztja a korabeli világnak. Olyan csodalények ők, mint Tar-kovszkij híres filmjének Andrej Rubljovja vagy kis harangöntője, akik az iszonyatos diszharmonióból freskón és harangkondulásban megszólaltatták, megteremtették a harmóniát. A Satyriconban Petronius mégsem főszereplő. Az elvont tisztaságszmény őlt benne inkább alakot. A hangsúly az egészen van, az embergalérián. A záróképben Encolpius alakja kimerevítődik, a kamera horizontja kitágul, óriás freskó lesz láthatóvá, rajta a szereplők, ajkukon

bizonytalan félmosoly, akár Rubljov Szentháromság-ikonján. A vitalitás templomának freskói. Fellini, miközben egyetlen önkritikával rombolja le a régebbi filmjeiben teremtett életmitosz és eljut kora illúziótlan szemléléséig, másfelől a Satyricon nagyszabású filmfreskójában új mítoszt teremt. A múltból reánk vetülő, titkot őrző mosolyok azt parancsolják: nem ítékezhetünk. Aki részvétellel tudja nézni az esendő, minden mozdulatában önmagát kereső embert, az közelebb kerül talán a mosolyok titkához. Mert ezekben a félmosolyokban rejlik a mítosz. Talán az emberlét titka.

A szerző nyilatkozatai ellenére sem hiszem, hogy a Satyricon vészharang volna. Inkább a művészi önkeresés egyik szintézise. Fellini pályája innen a részmelegfélések felé vezet. A Bohócok, a Róma, az Amarcord a Satyriconban együtt jelentkező életkörükből csupán egyet-egyet bont ki, olykor talán művészileg pontosabban. Filmjeiben mind szembetűnőbbé válik a látvány elsődlegessége: a bemutatott világ egyre inkább csak vizuálisan felfogható — szinte már mozgó festmény.

Hinni szeretnők, hogy a keresés folytatódik. Újabb freskók, mosolyok és titkok felé.

BALOGH TIBOR

Tájékoztató

A Corvina Kiadónál látott napvilágot francia nyelven, *Ensemble pour une bonne cause... L'État socialiste et les Églises en Hongrie* (Együtt egy jó ügyért... A szocialista állam és az egyházak Magyarországon) címmel, ma már történelmi értékű tanulmányokat, nyilatkozatokat és dokumentumokat összefoglaló kötet a magyar állam és az egyházak kapcsolatáról, új típusú viszonyáról. A párbeszéd szellemét tükröző s ennek negyedszázados gyakorlatát példázó könyv azt az utat illusztrálja, melyet a magyar egyházak a felszabadulás óta megtettek a szocialista társadalommal való, mindkét fél számára hasznos együttélés kialakítása érdekében Kádár Jánosnak a Vatikánban történt látogatásáig. A magyar nyelven már megjelent — többek közt a Vigiliában, Világosságban, Új Emberben között — írások és interjúk szerzői állami részről Kádár János, az MSZMP első titkára, Losonczy Pál, az Elnöki Tanács elnöke, Aczél György, az MSZMP Politikai Bizottságának tagja, miniszterelnök-helyettes, Miklós Imre államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke, Lukács József professzor, a Világosság főszerkesztője; katolikus részről Ijjas József kalocsai érsek,

Lékai László bíboros, esztergomi érsek, Cserháti József pécsi püspök, Szennay András pannonhalmi főpápa, Nyíri Tamás professzor, a Nem-hívők Titkárságának magyar referense. A kötetet Pásztoi Margitnak, a magyar egyházi műemlékek védelméről és gondozásáról szóló tanulmánya zárja.

A GONDOLAT KIADÓ újdonságai közül Györffy György könyve, az *István király és műve* az első nagyszabású monográfia István király életéről és a magyar állam születéséről felszabadulásunk óta. A magyar középkornak nemzetközi hírű tudósa az államalapítás külső és belső összefüggéseit, az ezredfordulót megelőző s azt követő időszak mélyreható elemzését adja, — jelentőségének megfelelően foglalkozik a kereszténység felvételének és az egyház megszervezésének kérdésével, a jeruzsálemi zarándokút, Imre herceg és a trónutódlás problémakörével. A szerző számos új megállapítással gazdagítja eddig nem egy tekintetben homályos vagy téves ismereteinket Szent István királyról. — Régen várt, hiányt pótló könyv Kerényi Károly *Görög mitológia* című műve. A világhírű klasszika filológus és vallástörténész egy görög elbeszélő közbe-

iktatásával, első személyben kalauzolja végig olvasóját a görög mitológia és az antikvitás birodalmában. A művet Kerényi Grácia fordította. — Tálasi István **Kiskunság** című könyve a jellegzetes hazai táj történelmi múltját és néprajzi sajátosságait, szokásait mutatja be nagy szakmai ismerettel, a táj iránti elfogódott szeretettel. Külön érdekessége számunkra a XVI. századból fennmaradt kun Miatyánk szövegelemzése és töredékeinek mai továbbélése a népi közzöntökben, valamint a könyv „Népnyelv, vallás, hiedelem, szokás” című fejezete. — Huszár Tibor szociológus munkája, a **Fejezetek az értelmiség történetéből** az első magyar értelmiség-történeti mű, amely végigkíséri az értelmiségi csoportok és funkciók fejlődéstörténetét — nem egy ma közkeletű polgári értelmiségelmélettel vitázva — az ókori mezopotámiai sumér birodalomtól a középkori reneszánsz világáig. Jóllehet részünkről némi fenntartást és kritikát vált ki néhány megállapítása, csak elismeréssel szólhatunk a szerző vállalkozásáról és teljesítményéről. Elgondolkodtató fejezetei: A keresztény kultúra kezdetei és szervezete; A klerikus szó jelentésváltozatai; A keresztény kultúra laicizálódása; A katolicizmus megújulási kísérletei; A skolasztika; A modern polgári értelmiség prehistorikuma. — Nikolaus Pevsner **A modern formatervezés útjairól** című könyve az új művészeti szellem elterjedésének, a modern formatervezés — többek között a modern templomok és templombelsőik kiépítése — történetének első, máig legfontosabb szakaszát ismerteti az angol William Morrissól a Bauhaus iskola korszakos jelentőségű felléptéig, Walter Gropius munkásságáig. — A magyar História-sorozat legújabb kötete Lackó Mihály munkája, **Széchenyi és Kossuth vitája**. A kérdés máig hevesen foglalkoztatja az embereket, mert mögötte kétfajta magatartás, kétfajta szemlélet áll, amelynek sokak szemében nemcsak a régmúlt, hanem a közelmúlt is érvényes vannak. A szerző a lehető legalaposabban megkísérli röviden összefoglalni a vita lényegét, folyamatát és állomásait, a kétfajta magatartás és szemlélet okait, felvázolva azt a történelmi tablót, amely a viták háttéréül szolgált. Tudományos értékű, gazdag forrásanyagot felhasználó, fontos könyv ez, sikerre számíthat.

Kisberk Imre megyéspüspök előszavával jelent meg a Székesfehérvári Egyházmegyei Hatóság kiadásában **A Székesfehérvári Egyházmegye Jubileumi Névtára**, 1977-ben, alapításának 200. esztendejében. A kötet tanulmányai foglalkoznak az egyházmegye történetével, az egyházmegye püspökeinek életével és működésével, köztük olyan neves személyiségekkel, mint Sélyei Nagy Ignác, Horváth János és Prohászka Ottokár, ismertetik az egyházmegyei intézmények történeti adatait, valamint az egyházmegye központi szervezetét,

területi és személyi beosztását. A kötet egyedi értékén túl kitűnő forrásmunkaként használható tudományos kutatómunkákhoz.

ÚJ KÖNYVEK ÉS FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Egy nemzedék öneszmélésének és önszemléletének volt valaha hű dokumentuma **Sőtér István Fellegjárás** című regénye. Az idő eltűntette a mű aktualizáló elemeit, a kulcsfigurák elveszítették „kulcs”-szerűségüket, de a mű második — és némileg módosított — kiadásában is érintetlenül él tovább a történet belső emberi hitele és szürrealisztikus lobogása. Sőt, mintha a múltó évek megéretté vált volna e hajdan fenntartásokkal fogadott alkotást, mely így a magyar regényírás egyik izgalmas és maradandó kísérletévé nemesedett.

Két irodalomtörténeti kötetel jelentkezett **Pomogáts Béla. Regénytükör** című tanulmánykötetében az elmúlt harminc év regényeinek belső elemzése alapján igyekszik megrajzolni a műfaj fejlődésének — és vele párhuzamosan a történelem menetének — képét. Vállalkozása mindenképpen újszerű, s azok a türelmetlen hangú bírálatok, melyek a teljességet követelték tőle, megelégedtek róla, hogy nem akart regénytörténetet írni, hanem inkább az ízéséhez és érdeklődéséhez közel álló művek segítségével igyekezett használható iránytűt adni kezünkbe. Némileg ellentmond a szerző szándékának, hogy egy-két tájékoztató pontja másod- és harmadrendű alkotás, mely nem alkalmas arra, hogy a műfaj jellemző példájává legyen, még ha értő szeretettel elemzi is némelyiket a szerző. A **Radnóti Miklósról** írt kismonográfia külön figyelmet érdemel, hiszen ez az első teljes irodalomtörténeti kép a tragikus sorsú, nagy költőnkéről. A sok részlettanulmány és az ígért pályarajzok mellett a szerző csendesen, szerényen, de hitelesen, a kor és az irodalmi folyamat áramlásába ágyazva ad hiteles, igaz portrét Radnótirol. Nem feledkezik meg a világirodalmi összefüggésekről s azokról a szellemi indításokról sem (például Sik Sándorérol), melyek ismerete nélkül aligha érthetjük és méltányolhatjuk e nagyívű, az utókor megbecsülésében egyre emelkedő költői pályát.

KÜLFÖLDI MAGYAR KÖNYVEK, FOLYÓIRATOK.

Lelkes Lajos **Új Igehirdetés** (Prugg Verlag, Bécs) című könyve alighanem nagy segítséget jelent mindazoknak a papoknak, akik nehezen készítik el vasárnapi homlíáikat. A szerző a teljes „B” évre és a „C” év nagy részére ad jól használható, korszerű szövegeket, melyek továbbgondolva, egy-egy egyházközség viszonyaira alkalmazva rendkívül hasznos kiinduláshoz szolgálhatnak. Majdnem mindegyik beszédvázlat a II. vatikáni zsinat tanításából indul ki, s arra a kérdésre keres és talál választ, hogyan élhet a keresztény em-

ber hivatásához és küldetéséhez híven a mai világban. Lelkes Lajos vállalkozása figyelemre méltó, s megérdemli, hogy mihamarább teljessé váljék az „A” év szövegeivel is. Néhány apró tévedése aligha jelenthet akadályt könyve használatában.

W. Egger **Közösen olvassuk a Bibliát** (OMC Verlag, Wien). A szerző az újszövetségi szentírástudomány professzora, szinte természetes tehát, hogy kis könyvében nagyon sok hasznos útmutatást olvashatunk arra vonatkozólag, milyen gyakorlati fogások segítségével válhat a szentírási szöveg az egész közösség olvasmányává és lelkiségének mozgatójává. Hasznos, értékes kiadvány. — **Hűség és haladás** (OMC Verlag, Wien). Sok szó esik manapság az egyház helyzetéről és a tanítás belső mozgásáról, átalakulásáról. Ez a kis tanulmánykötet mérvadó egyházi tekintélyek állásfoglalását közli, s hasznos, biztonságos eligazítást ad a legfontosabb alapkérdésben. Hadd emeljük ki Yves Congar **Tekintély és szabadság az egyházban** című tanulmányát és Jacques Loew **Jézus Krisztus Igézetében** című írását. — **Kis zsolozsma** (OMC Verlag, 1977). A kiadó kísérletinek nevezi kitérőt, a Jelek szerint azonban sikerült elérnie legfontosabb célját: megőrizte a legszebb zsolotárokat, beleépítve őket a rendszeres ima gyakorlatába. Szép kiállítású, világiak számára is használható könyvecske.

A jugoszláviai magyar irodalomtudomány egyik legizgalmasabb jelensége **Bori Imre**, aki irodalmunk minden korszakával kapcsolatban jelentett meg már tanulmányokat, legtöbbet alighanem mégis a magyar avantgarde megismertetéséért tette. Körner Évával közösen írt **Kassák-könyve** évekkal ezelőtt jelent meg nálunk, s akkor heves vitát keltett. Mára **Bori Imre** kutatási eredményei jórészt beépültek az irodalmi köztudatba. Annál nagyobb érdeklődéssel vettük kezünkbe legújabb könyvét, mely **Szövegértelmezések** címmel jelent meg az újvidéki Forum könyvkiadónál. **Petőfitől Déryig** — ezt az alcímet adhatnánk kötetének, mely különösen **József Attila** egyes verstípusaival kapcsolatban mond el rendkívül érdekes dolgokat. E kötetét is jellemzik jóértelmű elfogultságai, melyek kivált az avantgarde iránt teszik fogékonyra. De talán ezért is válnak értelmezéssel mindenkor izgalmas szellemi kalandozásokká, melyeken feltétlenül érdemes követni e kitűnő felkészültségű tudós kutatót.

Az Újvidéki Bölcsészettudományi Kar Magyar Tanszékének kiadásában megjelenő **Tanulmányok**-sorozat legújabb kötete izgalmas újdonsággal szolgál. **Horváth Iván** jelentette meg **Balassi Bálint** **Üsszes verseit**. E kiadás újszerűsége abban rejlik, hogy nem a Balas-

si-versek sok ponton ma is homályos kronológiáját vette alapul, hanem a költő saját versgyűjteményeinek sorrendjét. **Gerézdy Rabán** és **Klaniczay Tibor** sejtéseire alapozva teljességgel meggyőződen tette magáévá azt az álláspontot, hogy **Balassi 3×33-as** ciklikus formában tervezte megjelentetni összes műveit. E ciklust rekonstruálja **Horváth Iván**. Munkája közben mindenütt figyelembe vette a filológia új eredményeit (még a legújabbakat is), kár, hogy kis tanulmányához nem fűzött kimerítőbb irodalomjegyzéket a kérdésben kevésbé járatosak tájékoztatására.

A Rómában megjelenő **Kitűnő Teológiai Kiskönyvtár** két újdonsággal is gyarapodott az elmúlt időben.

Hardy Gilbert Vallásbölcseleti bevezetése már címével is felvet egy izgalmas kérdést olvasójában: vajon filozófiai síkon értelmezhető-e egyáltalán Isten és ember viszonya. Anélkül, hogy nyomon követnénk az e kérdés körül újra és újra fellángoló vitákat, el kell fogadnunk a szerző álláspontját, mely szerint bizonyos alapvető, egzisztenciális kérdésekre a vallásbölcselet segítségével, az értelem fényében választ kaphatunk. Ilyen szemmel olvasva könyvét azt valóban izgalmas, sok új felismeréshez segítő olvasmányként értékelhetjük. A vallás és a vallásbölcselet mibenlétének elméleti kifejtése után „Vallásbölcselet és vallásbölcselet” címmel a legfontosabbnak vélt vallásbölcseleti irányzatokat és ezek értékelését ismerteti. E részben vet számot a logikai pozitívizmus sokat emlegetett igazoláselméletével, mely szerint csak annak az állításnak lehet „jelentése”, melyet empirikus módszerekkel igazolni lehet. **Hardy Gilbert** meggyőző érvekkel kritizálja ezt a filozófiában is sokat és egyre gyakrabban vitatott tételt, s nyomatékosan figyelmeztet arra, hogy „a vallásos kifejezések értelmét csak a vallás sajátos perspektívájában lehet kifejteni...” A könyv harmadik része ugyancsak korunk izgalmas kérdéseivel közelíti a vallásbölcseleti szemléletet. Külön is érdemes kiemelnünk a gazdag anyagú könyvecske kitűnően tájékoztató irodalomjegyzékét.

Ürsy László Egyházjog és teológia című könyve látszólag keveseknek szánt összefoglaló. Valójában azonban a három tanulmány — a bevezetésben így körvonalazza szándékát a szerző — „kritikai, de építő jellegű megközelítése annak az eszményi törvényhozásnak, amelyre az egyháznak szüksége lenne”. Sok helyütt hipotetikusnak érezhetjük állításait, az azonban minden olvasója számára nyilvánvaló, hogy az általa megrajzolt ideálkép a zsinati szellemből fakad, illetve annak érvényesítése az egyházjog és teológia találkozási pontján.